

Duško Prelević

EPIFENOMENALIZAM, UZROČNOST I OBJAŠNENJE^{1*}

APSTRAKT: Epifenomenalizam je stanovište po kome su mentalni događaji uzrokovani fizičkim događajima, a da pritom nemaju nikakvu uzročnu ulogu u fizičkom svetu. Ovo stanovište je jedna od opcija na raspolaganju filozofima koji iz različitih razloga ne prihvataju fizikalizam. Jedan od uobičajenih prigovora epifenomenalizmu, koji se može naći kod Ričarda Tejlora, jeste taj da on vodi neprihvatljivoj posledici da mentalni događaji ne igraju nikakvu ulogu u objašnjenju čovekovog postupanja, s obzirom na to da se, ako bi epifenomenalizam bio tačan, ništa ne bi promenilo i da ti mentalni događaji nisu bili prisutni prilikom vršenja odgovarajućeg postupka. U radu se pokazuje da ovakav prigovor u najboljem slučaju počiva na pretpostavci da objašnjenja moraju biti uzročna, koja je, u kontekstu savremenih rasprava u filozofiji nauke, u kojoj se navode mnogi primeri nekauzalnih objašnjenja, sporna. Takođe, korišćenjem analogije koja je zasnovana na jednoj mogućoj interpretaciji Aristotelovog shvatanja prirode geometrijskih objekata, ilustruje se kako bi epifenomenalizam mogao biti artikulisan.

KLJUČNE REČI: epifenomenalizam, uzročnost, objašnjenje, nekauzalna objašnjenja.

1. O zastupljenosti epifenomenalizma

Epifenomenalizam je stanovište po kome su mentalni događaji uzrokovani fizičkim procesima, ali tako da oni sami nemaju nikakvu uzročnu ulogu u fizičkom svetu. Mentalni događaji su, unutar ove teorije, shvaćeni kao propratne pojave (epifenomeni) koje nastaju usled odgovarajućih organizacija fizičkih sistema. Iako postoje fizikalističke verzije epifenomenalizma (videti Perry 2001; Churchland 2004: 201),²

---

1 Tekst je napisan u okviru projekta *Logičko-epistemološke osnove nauke i metafizike* (br. 179067), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Epifenomenalizam se odnosi na to da li se mentalni događaji mogu svesti na fizičke događaje i da li imaju bilo kakvu uzročnu ulogu, i u tom pogledu je neutralan po pitanju toga da li su

najinteresantnije su one verzije koje su po svojoj prirodi dualističke, odnosno one teorije po kojima se svest i fizički procesi smatraju ontološki različitim.³

U 19. veku je Tomas Haksli prihvatao epifenomenalizam,⁴ i jedna od analogija koje je koristio (Huxley 2002: 29), s ciljem da ilustruje odnos između svesti i moždanih procesa, bila je zvuk zvana na časovniku koji nastaje radom čitavog mehanizma: zvuk je u ovom slučaju novo svojstvo časovnika koje je uzrokovano radom mehanizma, a koje samo ne utiče na njegov rad.⁵ Analogno tome, čovek je (kao i druge životinje), „svesni automat”, čija mentalna stanja nagoveštavaju da su se određene fizičke promene desile, ali tako da ona sama ne predstavljaju nikakve uzroke tih promena. Za razliku od emergentizma, interakcionističkog dualizma i sličnih teorija, epifenomenalizam ne otvara probleme objašnjenja mentalne uzročnosti (pošto se njime tvrdi da tako nešto i ne postoji), koji su još od Dekarta (videti, na primer, Dekart 1981) zaokupljali filozofe. To je potencijalna prednost ovog stanovišta.

Epifenomenalisti bi mogli čak i da ublaže svoju poziciju tako što bi ograničili važenje svoje teze na fenomenalnu svest (subjektivna svesna iskustva): oni se mogu pozvati na danas uobičajeno razlikovanje između lakih i teških problema svesti (videti Chalmers 1996) i tvrditi da se njihova teza odnosi samo na fenomenalnu svest (videti Campbell 1970),⁶ čiji pokušaj objašnjenja predstavlja teški problem pošto se ne vidi kako bi se unutar fizikalističke (ili bilo koje druge) paradigme ona mogla na zadovoljavajući način objasniti.

Za filozofe koji ne prihvataju fizikalizam⁷ i koji žele da pronađu pozitivnu teoriju svesti, epifenomenalizam je jedna od opcija vrednih razmatranja. Ipak, primetno je da

---

mentalna svojstva fizičke vrste ili ne, što ostavlja prostora za fizikalističku interpretaciju epifenomenalizma.

- 3 To je pre svega zato što za epifenomenalizmom posežu kritičari fizikalizma, a fizikalistička verzija epifenomenalizma se obično koristi kao argument kojim se (kao kod Džona Perija; videti Perry 2001) pokazuje da epifenomenalizam sam po sebi ne povlači antifizikalizam.
- 4 Epifenomenalizam su u 19. veku takođe (pored ostalih) zastupali Šedvort Hodžson i Džon Tindal. Za istorijski prikaz epifenomenalizma, videti Caston 1997.
- 5 U literaturi su korišćene i druge analogije. Na primer, mentalni život se, prema epifenomenalistima, može shvatiti analogno melodiji koja je nastala radom muzičkih instrumenata, i koja ima specifična svojstva, ali koja sama ne utiče na rad instrumenata koji je proizvode; može se shvatiti analogno senci objekta koji se kreće, peni na vrhu talasa, i tako dalje (videti, na primer, Caston 1999: 310–311).
- 6 Epifenomenalizam je uskladiv i sa antifizikalističkom verzijom intencionalizma (koju, na primer, zastupaju Tim Krejn i Dejvid Čalmers; videti Crane 2014; Chalmers 2010), po kojoj je intencionalnost odlika mentalnih stanja, a fenomenalni modus prezentacije njihov sastavni deo.
- 7 Na primer, za one filozofe koji prihvataju argument na osnovu zamislivosti zombija ili neki sličan argument (videti Chalmers 1996; Prelević 2013). O fizikalizmu kao istraživačkom programu, videti: Prelević 2018.

mnogi antifizikalisti danas daju prednost ispitivanju neutralnog monizma, panpsihizma ili interakcionističkog dualizma (ovog puta, inspirisanog jednom mogućom interpretacijom kvantne mehanike, po kojoj se svest shvata kao fenomen koji ne podleže superpoziciji, a koji može uzrokovati kolaps talasne funkcije),⁸ a da epifenomenalizam često smatraju poslednjom opcijom za kojom treba posegnuti. Takođe, u jednom od poznatijih fizikalističkih argumenata danas, takozvanom „kauzalnom argumentu” (*the causal argument*; videti, na primer, Papineau 2001), na samom početku se odbacuje epifenomenalizam⁹. Dejvid Papino, koji promovise ovaj argument, smatra da je to opravdano, pošto se čini zdravorazumskim prihvatiti da naša mentalna stanja imaju uzročnu ulogu: drugim rečima, razložno je, prema Papinou, pretpostaviti da je epifenomenalizam lažan. Primetno je i to da filozofi koji kritikuju kauzalni argument težište kritike uglavnom prebacuju na princip kauzalne zatvorenosti fizičkog sveta (po kome svaka fizička posledica ima neki fizički uzrok), a manje na odbacivanje epifenomenalizma koje ovaj argument podrazumeva.

U ovom radu, razmotriće se principijelni prigovor ovom stanovištu, po kome epifenomenalizam vodi apsurdnim posledicama, i ponudiće se odgovor na ovaj prigovor. Cilj ovog rada nije taj da se u njemu dokaže istinitost epifenomenalizma, niti pak da se u njemu pokaže da je epifenomenalizam bolja teorija od ostalih antifizikalističkih teorija: prvenstveni cilj jeste taj da se pokaže kako se epifenomenalizam može konzistentno braniti, i da stoga nije stanovište koje već na samom početku treba odbaciti.

2. Tejlorovo svodenje na apsurd epifenomenalizma

Sledeći pasus, koji se može naći kod Ričarda Tejlora, najbolje pokazuje u čemu se sastoji pokušaj svodenje na apsurd epifenomenalizma. Osvrćući se na tezu epifenomenalizma, po kojoj je svest suvišna, Tejlor kaže sledeće:

„Iz ovoga sledi da je svako ponašanje tela uzrokovano isključivo telesnim procesima, i da su um i sva stanja i događaji koji se u njemu odvijaju samo nusprodukti i potpuno suvišni u pogledu razumevanja i objašnjenja ljudskog ponašanja. To znači da, kada govorimo o ljudskom ponašanju, nema nikakve razlike između toga

8 Tako je, na primer, Čalmers u *The Conscious Mind* ozbiljno uzimao u obzir epifenomenalizam. (u to vreme su ga kritičari često shvatali kao pobornika epifenomenalizma; videti, na primer, Perry 2001), dok je u skorije vreme on više sklon da istražuje mogućnosti koje nude panpsihizam i interakcionistički dualizam.

9 Kauzalni argument, ukratko, glasi: svest ima fizičke posledice; svaka fizička posledica ima neki fizički uzrok; fizičke posledice nisu naddeterminisane različitim uzrocima; dakle, fizikalizam je istinit.

da li mentalna stanja i događaji postoje ili ne, i da bi ono ostalo isto i bez njih, s obzirom na to da mentalna stanja ni na koji način ne utiču na smer ili cilj bilo kakvog stanja, procesa ili kretanja tela. Ipak, čini se krajnje nemogućim u tako nešto poverovati. Mi bez sumnje možemo pretpostaviti da je ponašanje određenih organizama, poput biljaka i insekata, ništa drugo do proizvod fizičkih i hemijskih procesa koji se unutar njih odigravaju, i da nema nikakvog svesnog usmerenja, ali je nemoguće poverovati u to da nečije misli i ideje nemaju nikakvog uticaja na to što ta osoba čini. Teško je poverovati da bi nečije ponašanje bilo isto i onda kada bi mentalni život te osobe bio potpuno drugačiji, ili čak kada uopšte ne bi postojao, ili pak da bi čitava ljudska istorija, sa svim ratovima i političkim preokretima, bila ista i bez takvih misli i osećanja, koja su im, prema ovoj teoriji, suvišno pripisana. Neka stanja, za koja obično smatramo da su mentalna, poput iznenadnog bola i slično, zaista mogu biti samo dopune i posledice telesnih procesa, a da sama nemaju direktnog uticaja na ponašanje tela; ipak, teško je poverovati u to da je čitav nečiji mentalni život puka dopuna i posledica telesnih procesa, i da su ovi procesi – to jest, celokupno opažljivo ponašanje te osobe – njime neuslovljeni.” (Taylor 1991: 26–27; *prev. D. P.*).

Drugim rečima, ukoliko prihvatimo epifenomenalizam, onda, prema Tejloru, sledi da naša mentalna stanja ne igraju nikakvu ulogu u pogledu objašnjenja i razumevanja ljudskog ponašanja, što je neprihvatljivo, jer bismo, u odsustvu mentalnih stanja, odgovarajuće postupke (koji su tim stanjima praćeni), drugačije interpretirali.

Kao što primećuje Vilijam Robinson u svojoj odrednici o epifenomenalizmu (Robinson 2015: odeljak 2.1.), ovaj bi prigovor mogao biti i najozbiljniji. Robinson navodi jedan mogući izlaz za epifenomenaliste. Po njemu, epifenomenalisti bi mogli tvrditi da postoje slučajevi u kojima se nalazimo u zabludi u pogledu toga šta je uzrok čega (na primer, možemo pogrešno verovati da izmišljeni likovi iz romana imaju bilo kakvu uzročnu ulogu), i da upravo to može biti slučaj sa svešću kada joj pripisujemo uzročnu ulogu.

Nedostatak ovog odgovora je, pored toga što izgleda *ad hoc*, taj da se ipak čini da je razložno pretpostaviti da svest (pod pretpostavkom da nije fizički proces) igra *barem neku* ulogu u objašnjenju nečijeg postupanja, s obzirom na to da bismo bez njenog javljanja drugačije interpretirali date postupke. Štaviše, ne vidi se zašto epifenomenalisti ne bi mogli prihvatiti da je u pogledu objašnjenja čovekovih postupaka eksplanatorna snaga njihove teorije dovoljno velika: čini se da bi se oni mogli složiti s Tejlorovim uvidom da je teško poverovati u to „da bi nečije ponašanje bilo isto i onda kada bi mentalni život te osobe bio potpuno drugačiji, ili čak uopšte ne bi postojao”. Oni bi mogli reći da to kako ćemo okarakterisati odgovarajući postupak (da li ćemo ga, na primer, tumačiti kao postupak učinjen s predumišljajem ili kao nehotični postupak) zavisi u velikoj meri od postojanja i prirode svesnog iskustva koje taj postupak prati (uporediti sa Wegner 2002: 318). Čak i ako epifenomenalisti ograniče važenje svoje

teze na fenomenalnu svest (videti Čalmersovo razlikovanje između lakih i teških problema sveti, koje je spomenuto u prethodnom odeljku), i dalje bi imalo smisla interpretirati nečije postupke na različite načine u zavisnosti od toga da li su ovi oni praćeni svesnim iskustvom ili ne. Tako je, na primer, jedan od najvećih izazova za istraživače koji rade na izradi proteza različitih vrsta taj da naprave ona pomagala koja će njihovim korisnicima omogućiti da ih dožive kao delove *svoga* tela.¹⁰ Ovi i slični primeri ukazuju na to da fenomenalna svest može imati važnu ulogu u objašnjenju nečijeg postupanja ili nečije reakcije na dati stimulus.

Takođe, mnogi filozofi smatraju da je epifenomenalizam uskladiv sa određenim stanovištima koja se mogu zastupati u raspravama o slobodi volje (za detalje, videti, na primer, Wegner 2002; Gallagher 2006), a koje same po sebi u značajnoj meri daju osnovu za objašnjenje svesnog postupanja.¹¹ Na primer, čini se da je epifenomenalizam uskladiv sa kompatibilizmom, i da time može poslužiti kao metafizički model u kome bi se ovo stanovište moglo prikazati. Naime, kompatibilizam je stanovište po kome se sloboda volje određuje kao uskladivost nekog postupka (koji je sam po sebi fizički događaj) sa htenjima onoga koji taj postupak vrši, i ono je neutralno u pogledu toga da li svest (ukoliko je shvatimo ontološki različitom u odnosu na fizičke procese) ima uzročnu ulogu ili ne. Kompatibilizam je prvenstveno metafizička pozicija u pogledu toga da li sloboda volje postoji i kakva je njena priroda, ali se u velikoj meri odnosi i na objašnjenje, razumevanje i vrednovanje nečijeg ponašanja. Na taj način, epifenomenalizam, shvaćen kao model u kome se kompatibilizam može predstaviti, posredno može uticati na objašnjenje postupaka svesnih bića.

Ali, ukoliko se dopusti da svesna iskustva igraju barem neku ulogu u objašnjenju nečijeg ponašanja, Tejlorov prigovor bi se mogao preformulisati na sledeći način: ako prihvatimo da su epifenomenalisti u stanju da objasne čovekovo ponašanje, onda se postavlja pitanje kako je to moguće ukoliko je objašnjenje nečijeg postupanja (ili bilo kog fenomena) odgovor na pitanje „Zašto?” (videti Neigel 1974; uporediti sa Šopenhauer 2018: 18–19) i ukoliko se pod takvim odgovorom (objašnjenjem) obično podrazumeva navođenje uzročnih uloga koje su dovele do javljanja fenomena koji se želi objasniti. U slučaju koji se ovde razmatra (u kome se pretpostavlja da su mentalna stanja različita od fizičkih procesa), čini se da bi za uspešno objašnjenje nečijeg postupanja bilo potrebno navesti uzročne uloge odgovarajućih mentalnih stanja koje su dovele do datog postupka, što je suprotno od onoga što epifenomenalisti tvrde. Time Tejlorov prigovor epifenomenalizmu ponovo dobija na snazi.

---

10 Na ovaj izazov za konstruktore mi je jednom prilikom skrenuo pažnju profesor Dejan Popović, koji je postigao značajne rezultate u ovoj oblasti.

11 U tom pogledu se odnos između svesti i tela može, prema epifenomenalistima, shvatiti analogno kompasu koji usmerava brod (u smislu da služi kao korisna informacija za navigaciju) ne pomerajući ga pritom, i tako dalje (videti Wegner 2002: 317).

3. Odgovor na Tejlorov prigovor

U ovom odeljku će se ponuditi odgovor na Tejlorov prigovor s ciljem da se pokaže kako je epifenomenalizam stanovište koje ne treba odbaciti na samom početku, i koje stoga zaslužuje ozbiljnije razmatranje. Kao što je sugerisano u prethodnom odeljku, čini se da je Tejlorova prećutna pretpostavka ta da su objašnjenja neodvojiva od uzročnosti, te da zadovoljavajuća objašnjenja moraju biti uzročna. Ova pretpostavka je, iz današnjeg ugla, u najmanju ruku sporna, pošto postoje mnogi primeri koji na različite načine ukazuju na prisutnost nekauzalnih objašnjenja u nauci.

U tom pogledu je u filozofiji nauke danas primetan eksplanatorni pluralizam, kojim se dozvoljava postojanje različitih vrsta objašnjenja u zavisnosti od prirode fenomena (ili problema) koji se istražuju (videti, na primer, Mantzavinos 2016). Još ranije je u filozofiji duha Hilari Patnam (2004) na primeru funkcionalnih objašnjenja ukazivao na to da je prilikom objašnjenja mentalnih stanja moguće zadržati se na određenom nivou apstrakcije, ukazivanjem na odgovarajuće funkcije (senzorni input, preradu informacija i bihevioralni output) bez upuštanja u dalje razmatranje strukture i sastava sistema koji ove funkcije realizuju. Funkcionalna objašnjenja odnose se, pak, na uzročne uloge nekog sistema, i po svojoj prirodi su kauzalna. Pored kauzalnih objašnjenja, postoje i nekauzalna objašnjenja, poput matematičkih, topoloških i statističkih objašnjenja.¹² U današnjoj filozofiji nauke, mnogi smatraju da su ovakva objašnjenja u dovoljnoj meri zastupljena u nauci (za detalje, videti, na primer, Lange 2017).

Kao jedna ilustracija, koja se često koristi u literaturi o objašnjenjima, može se navesti primer mostova u Kenigsbergu, koji je u 18. veku interesovao čuvenog matematičara Leonarda Ojlera. Naime, sedam mostova u tom gradu bilo je poređano tako da se činilo nemogućim da se oni pređu tako što bi se svaki most prešao (od početka do kraja) samo jednom. Ojler je objasnio zašto je to nemoguće ukazujući na raspored početnih i krajnjih tačaka mostova, bez daljeg prikazivanja njihovog materijalnog sastava, dužina i oblika mostova, njihovih uzročnih uloga, i slično. Ovakav pristup je predstavljao pionirski poduhvat u razvoju teorije grafova i topologije.

Ukoliko je moguće govoriti o nekauzalnim objašnjenjima, onda se otvara prostor za tezu da bi svesna iskustva mogla igrati važnu ulogu u objašnjenju nečijeg postupanja, a da im se pritom ne pripíše nikakva uzročna uloga. Drugim rečima, moglo bi se reći da su

---

12 Patnam (2004: 97–98) je takođe navodio primer kockastog klina koji može da prođe kroz kvadratni otvor čija je visina jedan inč, a ne može da prođe kroz kružni otvor (na istoj ploči) čiji je prečnik jedan inč. Objašnjenje ove pojave je, prema Patnamu, moguće dati ukazivanjem na čvrstoću ploče i klina i njihova geometrijska svojstva bez daljeg pozivanja na njihove krajnje konstituente (njihovu molekulsku strukturu, i slično).

i objašnjenja u kojima je svest deo eksplanansa (prema epifenomenalistima) nekauzalna.¹³ Time bi se ujedno dao i odgovor na Tejlorov prigovor upućen epifenomenalistima,

Štaviše, mogao bi se ponuditi model po kome svest nije fizičke prirode, ali je ipak deo fizičkog sveta. Ovde kao analogija može poslužiti Aristotelovo shvatanje prirode geometrijskih objekata, poput nuladimenzionalne tačke, za koju smatramo da nije fizički objekat, ali da ipak može biti deo fizičkog sveta, s obzirom na to da ona učestvuje u određenju i izgradnji fizičkih objekata (na primer, kupa je geometrijsko telo, a tačka je njen vrh, i tako dalje; o Aristotelovom shvatanju prirode geometrijskih objekata, videti, na primer, Pettigrew 2009). Aristotel (2014: 1077b10–15) je govorio da „matematički predmeti nisu veća bivstva od tela, te da nisu po biću raniji od opažajnih stvari, već samo po odredbi, i da nikako ne mogu biti odvojeni”. Slično tome, i svest bi se (unutar dualističkog epifenomenalizma) mogla shvatiti kao nefizički entitet koji je deo fizičkog sveta: ona predstavlja (u eksplanatornom smislu) konstitutivni deo svesnog postupka (ili svesne reakcije na odgovarajući input) a da sama nije fizički objekat.¹⁴

U skladu sa gorenavedenim, epifenomenalisti bi mogli tvrditi da mentalna stanja mogu imati konstitutivnu ulogu u objašnjenju nečijeg ponašanja, s obzirom na to da se dva, u fizičkom pogledu, identična događaja mogu interpretirati drukčije u zavisnosti od toga da li su praćeni odgovarajućim mentalnim stanjima ili ne. Ova zavisnost se može prikazati kao kontračinjenička zavisnost, izražena u formi „Da se određeno mentalno stanje nije desilo, ovaj fizički događaj bi se drugačije interpretirao”. Iz ove kontračinjeničke zavisnosti, pak, ne sledi uzročnost. Naime, iako postoje kontračinjeničke teorije uzročnosti, inspirisane Luisovom analizom kontračinjeničkih kondicionala (Lewis 1973), obično se smatra da kontračinjenička zavisnost nije dovoljna za određene uzročnosti, pošto se kontračinjenička analiza može primeniti i na slučajeve u kojima nema uzročnosti. Na primer, za svaki kosougli trougao se (prema uobičajenoj analizi kontračinjeničkih kondicionala) može istinito tvrditi: „Kada bi ovaj trougao bio pravougli, za njega bi važila Pitagorina teorema”; ipak, ova kontračinjenička zavisnost nema

13 Ideja da se razlozi mogu shvatiti kao nekauzalna objašnjenja zastupana je u različitim kontekstima, kao, na primer, u kontekstu rasprava oko plauzibilnosti Dejvidsonovog anomičkog monizma (videti Dejvidson 1995; Ginet 1989; Yalowitz 2012a: odeljak 6), koji je jedna varijacija fizikalizma (takozvani fizikalizam instanci), i u kome se uzročnost i objašnjenje razmatraju kroz prizmu zakonolike povezanosti događaja. U ovom radu se, pak, ispituje inteligibilnost antifizikalističke verzije epifenomenalizma i to nezavisno od toga da li uzročnost određujemo pomoću prirodnih zakona ili, na primer, pomoću kontračinjeničke zavisnosti. Pored toga, daje se model u kome bi epifenomenalizam mogao biti istinit. Stanovište koje se u ovom radu razmatra suprotno je stanovištu eksplanatornog epifenomenalizma, koje predlaže Nil Kempbel (Campbell 2005; kritika ovog pristupa se može naći u Yalowitz 2012b), po kome se dozvoljava da su mentalni događaji uzročno delotvorni, a negira da identifikovanje mentalnih svojstava kod neke individue daje uzročno objašnjenje njenih postupaka (Campbell 2005: 448).

14 Definicije fizičkog objekta su se menjale razvojem nauke, ali se čini da ipak postoje neka ograničenja u tom pogledu (za detalje, videti Prelević 2018).

nikakve veze sa fizičkom uzročnošću, što ukazuje na to da kontračinjenička analiza sama po sebi nije dovoljna da se otkrije uzročno-posledična veza (videti Ben-Menahem 2018: 6).

Ovi i slični primeri ukazuju na to da epifenomenalisti mogu izbeći Tejlorov prigovor ne posežući za *ad hoc* rešenjima, poput onog (navedenog u prethodnom odeljku) da je moguće da smo u zabludi kada mislimo da fizički događaji ne bi bili isti kada ne bi bili praćeni odgovarajućim mentalnim stanjima. Oni mogu formulisati svoju teoriju u skladu sa danas široko prihvaćenim uvidima o prirodi i vrstama filozofskih i naučnih objašnjenja. Time se izbegava Tejlorov prigovor po kome epifenomenalizam vodi apsurdnim posledicama i otvara se prostor za dalje poređenje epifenomenalizma sa konkurentskim rešenjima.

Duško Prelević

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Literatura

Aristotel. (2014). *Metafizika*. Beograd: Paideia.

Ben-Menahem, Yemima. (2018). *Causation in Science*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Campbell, Keith. (1970). *Body and Mind*. Garden City: Anchor Books.

Campbell, Neil. (2005). "Explanatory Epiphenomenalism". *The Philosophical Quarterly* 55: 437–451.

Caston, Victor. (1997). "Epiphenomenalisms, Ancient and Modern". *The Philosophical Review* 106: 309–363.

Chalmers, David. (1996). *The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory*. Oxford: Oxford University Press.

– "The Representational Character of Experience". In: D. Chalmers (ed.), *The Character of Consciousness*. Oxford: Oxford University Press.

Churchland, Paul. (2004). "Review: Philosophy of Mind Meets Logical Theory: Perry on Neo-Dualism". *Philosophy and Phenomenological Research* 68: 199–206.

Crane, Tim (ed.). (2014). *Aspects of Psychologism*. Cambridge Mass: Harvard University Press.

Dejvidson, Donald. (1995). „Mentalni događaji”. U: Ž. Lazović (prir.), *Donald Dejvidson: Metafizički ogledi*. Beograd: Radionica SIC.

Dekart, Rene. (1981). *Strasti duše*. Beograd: Grafos.

Gallagher, Shaun. (2006). "Where's the Action? Epiphenomenalism and the Problem of Free Will". In: W. Banks, S. Pockett and S. Gallagher (eds.), *Does Consciousness Cause Behaviour? An Investigation of the Nature of Volition*. Cambridge, Mass: The MIT Press.

Ginet, Carl. (1989). "Reasons Explanation of Action: An Incompatibilist Account". *Philosophical Perspectives* 3: 17–46.

- Huxley, Thomas. (2002). "On the Hypothesis that Animals Are Automata, and Its History" (excerpt). In: D. Chalmers (ed.), *Philosophy of Mind: Classical and Contemporary Readings*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Lange, Marc. (2017). *Because without Cause: Non-Causal Explanations in Science and Mathematics*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, David. (1973). "Causation". *The Journal of Philosophy* 70: 556–567.
- Mantzavinos, Christosomos. (2016). *Explanatory Pluralism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nejgel, Ernest. (1974). *Struktura nauke: Problem logike naučnog objašnjenja*, Beograd: Nolit.
- Papineau, David. (2001). "The Rise of Physicalism". In: C. Gillett and B. Loewer (eds.). *Physicalism and Its Discontents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, Hilary. (2004). „Filozofija i naš mentalni život”. U: B. Stanković (prir.), *Saznajno povlašćeni položaj?* Pančevo: Mali Nemo.
- Perry, John. (2001). *Knowledge, Possibility, and Consciousness*, Cambridge Mass: The MIT Press.
- Pettigrew, Richard. (2009). "Aristotle on the Subject Matter of Geometry". *Phronesis* 54: 239–260.
- Prelević, Duško. (2013). *Modalna epistemologija i eksplanatorni jaz: značaj argumenta na osnovu zamislivosti zombija* (doktorska disertacija). Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- (2018). "Physicalism as a Research Programme". *Grazer Philosophische Studien* 95: 15–33.
- Robinson, William. (2015). "Epiphenomenalism". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Link: <https://plato.stanford.edu/entries/epiphenomenalism/#ObvAbs>
- Šopenhauer, Artur. (2018). *O četvorostrukom korenu stava o dovoljnom osnovu: Filozofska rasprava*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Taylor, Richard. (1991). *Metaphysics* (fourth edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Yalowitz, Steven. (2012a). "Anomalous Monism". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Link: <https://plato.stanford.edu/entries/anomalous-monism/>
- (2012b). "Explanatory Epiphenomenalism". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Link: <https://plato.stanford.edu/entries/anomalous-monism/explanatory.html>
- Wegner, Daniel. (2002). *The Illusion of Conscious Will*. Cambridge, Mass: The MIT Press,

Duško Prelević

Epiphenomenalism, Causation and Explanation (Summary)

Epiphenomenalism is a view that mental events are caused by physical events yet they themselves do not play any causal role in the physical world. This view is worth considering for those philosophers who do not accept physicalism for some reason or another. However, a common objection to this view, which can be found in Richard Taylor's work, is that it leads to an unacceptable consequence that existing mental events are not important in explaining or understanding our behaviour, given that it

predicts that nothing would change even if corresponding mental events had not occurred. In this paper, a response to this objection is provided. It is argued that the objection above at best relies upon the assumption that all explanations have to be causal, which is rather implausible in the context of present debates in the philosophy of science that make room for noncausal explanations. Furthermore, by using an interpretation of the Aristotelian view of the nature of geometrical objects as analogy, a model of how noncausal (and nonphysical) phenomenal consciousness could be explanatorily powerful is provided, which renders epiphenomenalism intelligible.

KEYWORDS: epiphenomenalism, causation, explanation, noncausal explanations.